

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (230)

Οι Μικρασιάτες δάσκαλοι και η προσφορά τους στη νέα πατρίδα

100

ΧΡΟΝΙΑ

ΕΚΔΟΣΗ

ΜΗΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΜΟΥ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

Η εκπαίδευση στο Ρέθυμνο κατά και μετά την έλευση των προσφύγων

Εισηγητής: Νίκος Δερεδάκης | Παναγιώτης Μπρ. Παρασκευάς Χάρης Στρατιάδης | Γιώργος Δ. Φρυγανάκης

Συντονιστής: Λάμπρος Μπαρδάρης Μαρίνα

Συμμετέχουν: Μαργαρίτα Βατζι, τραγουδίστρια Στέφανος Γεωργίου, πιάνο

Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου 2022

Απόγευμα, στον αίθριο χώρο του Σχολικού Μουσείου

ώρα: 19:00

νους συγκαταλέγονταν και αρκετές γυναίκες, με πιο χαρακτηριστική περίπτωση εκείνη της **Αμφιθέας Ουγιάρογλου**, την οποία θα έχω την τιμή να παρουσιάσω στη αποψινή εσπερίδα στο Σχολικό μουσείο στην Αμνάτο. Είχε γεννηθεί στην Καπαδοκία ήταν μεν χριστιανικός στο θρήσκειο αλλά στη γλώσσα του τουρκόφωνος.

ληνικός πληθυσμός της Καπαδοκίας άρχισε να οργανώνεται. Έτσι, για την καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας λειτούργησαν σ' αυτήν σταδιακά 58 σχολεία: γραμματοδιδασκαλεία, αλληλοδιδασκτικά, αστικά, σχολαρχεία, παρθενγωγεία, και μια ιερατική. Στα σχολεία αυτά διδάσκονταν το αλφαβητάριο, το προσευχητάριο, αριθμητική, τουρκική γλώσσα και σταδιακά και η ελληνική γλώσσα και ιστορία, με δασκάλους που συνήθως μετακαλούνταν από το ελεύθερο ελληνικό βασίλειο. Σταθμός στα εκπαιδευτικά πράγματα της Καπαδοκίας υπήρξε η ίδρυση το 1882 γυμνασίου αρρένων στο Ζιντζι-ντερε (Φλαβιάνα) της Καπαδοκίας. Το εκπαιδευτικό αυτό ίδρυμα ανήκε στην εξάδα των σημαντικότερων του υπόδουλου ελληνισμού, μαζί με τη Μεγάλη του Γένους Σχολή στην Κωνσταντινούπολη, την Ευαγγελική σχολή της Σμύρνης, την Ακαδημία των Κυδωνιών, τα Αρχιγένηια Εκπαιδευτήρια στην Ανατολική Θράκη και το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας στον Πόντο.

Η γραφή των λιγοστών εγγράμματος γινόνταν με το λεγόμενα «κα-ρα-μ-αν-λί-δι-κα», με απόδοση δηλαδή της τουρκικής γλώσσας με ελληνικούς χαρακτήρες. Μετά την υπογραφή του Χατ-ι Χουμαγιούν το 1856, ο ελ-

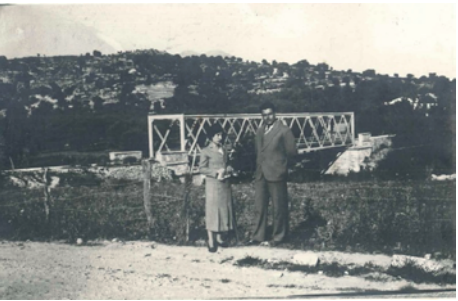

Σ' αυτό το δύσκολο εθνικά και μορφωτικά περιβάλλον ανατράφηκε η Αμφιθέα Ουγιάρογλου, η οποία έμεινε από νωρίς ορφανή από πατέρα. Το όνομα που της δόθηκε είναι χαρακτηριστικό της εμφατικής δήλωσης της εθνικότητας της οικογένειας: Αμφιθέα, σύζυγος του βασιλιά της Νεμέας Λυκούργου και μητέρα του Οφέρτη. Δεν είναι επίσης τυχαίο το όνομα του αλλου παιδιού της οικογένειας, της Στρατονίκης, που κι εκείνη διετέλεσε αργότερα εκλεκτή δασκάλα στον τόπο μας, στο σχολείο της Αγίας Τριάδας, κοντά στο Αδελει, κι αλλού. Η έφεση της Αμφιθέας στα γράμματα υπήρξε μεγάλη, γι' αυτό και εισήχθη με υποτροφία στο Κεντρικό Παρθενγωγείο της Καισάρειας, το «Ανδρονίκειον». Είχε καθηγητές μεγάλου διαμετρήματος: διευθυντρια την Μαρία Κορωνιάδου και καθηγ-ητές όπως ο Ευάγγελος Παπαγεωργίου, ο Μιχαήλ Λεβίδης, ο Στέφανος Ζουμπούλης και η Βηθεέμ Ιορδανίδου. Στο νεόχτι-

στο από το 1905 διδασκτρίου της Καισάρειας, δωρεά του ομογενούς Συμεών Σινιόσογλου και άλλων πλούσιων Καισαρειωτών, στεγάζονταν, πέραν του ανώτερου παρθενγωγεί-ου, που είχε ιδρυθεί το 1885, και νηπιαγωγείο αλλά και τριετές διδασκαλείο θηλέων, από τον Οκτώβριο του 1911. Στο ισόγειο του νεόκτιστου κτηρίου στεγαζόταν το νηπιαγ-γείο, στον β' όροφο το διδασκαλείο και το παρθενγωγείο και στον γ' υπήρχαν οι κοιτώ-νες των σπουδαστριών του διδασκαλείου και των μαθητριών του παρθενγωγείου. Απο-φοίτησε αριστοχώς.

Υπήρξε ένα από τα δέκα περίπου χιλιάδες άτομα της περιοχής που ανταλλάχθηκε με τη συνθήκη της Λοζάνης το 1923, τα οποία κατέφυ-γαν παντού στην Ελλάδα αλλά και στον Νέο Κόσμο. Το πώς βρέθηκε στο Ρέθυμνο δεν μας είναι γνωστό. Οπωσδήποτε το πτυχίο του Κεντρι-κού Παρθενγωγείου τής εξασφάλισε έναν άμεσο διορισμό, ως δασκά-λας δευτέρου βαθμού, σε μια περίοδο που όπως είδαμε οι άνδρες εκ-παιδευτικοί είχαν ελαττωθεί σημαντικά μετά από μια δεκαετία πολέ-μων και οι γυναίκες δεν διανοούνταν να δουλέψουν ως δασκάλες στην κρητική ύπαιθρο. Η Αμφιθέα Ουγιάρογλου διορίστηκε άμεσα, υπό τον όρο να υπηρετήσει στον -πάντα δύσκολο- ορεινό Μυλοποτάμο και μά-λιστα στο χωριό του το πιο απομακρυσμένο και απομονωμένο από τα αστικά κέντρα, τα Ανώγεια. Εκεί άφησε κυριολεκτικά εποχή. Ο νομαρ-χιακός επιθεωρητής που την επιθεώρησε λίγες εβδομάδες μετά την το-ποθέτησή της σημείωνε: «...πρόσφυς, μορφωμένη από πάσης απόψε-ως, ευγενής, αξιοπρεπής, επιβλητική, τελείως αφοσιωμένη εις το καθήκον υπαλλήλους κι αυτή συνέβαλε το μέγιστο στη διαμόρφωσή τους. Να σημειώσουμε ότι το χωριό δεν διέθετε καν εκκλησία οι σαν τέτοια, αφιερωμένη στον Άγιο Γεώργιο, είχε διαμορφωθεί το τέως μουσουλμανικό τέμενός του.

ποτάμου. Το Πέραμα την εποχή εκείνη δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί καν κωμόπολη. Από το 1925 μέχρι το 1930 δεν αποτελού-σε ούτε κοινότητα και ανήκε διοικητικά σ' εκείνη των Αγγελιανών. Εκείνο που βοήθησε τον οικισμό να αναπτυχθεί σταδιακά σε χωριό και πολύ αργότερα σε κωμόπολη ήταν ο ορισμός του ως διοικητικού κέντρου της επαρχίας και στη συνέχεια η οικοδόμη-ση δημόσιων καταστημάτων και η επάνδρωση των θέσεων που δημιουργήθηκαν. Η επάνδρωση αυτή προϋπέθετε μορφωμένους υπαλλήλους κι αυτή συνέβαλε το μέγιστο στη διαμόρφωσή τους. Να σημειώσουμε ότι το χωριό δεν διέθετε καν εκκλησία οι σαν τέτοια, αφιερωμένη στον Άγιο Γεώργιο, είχε διαμορφωθεί το τέως μουσουλμανικό τέμενός του.

της». Να σημειώσουμε ότι η δεύτερη δασκάλα που υπηρετούσε την ίδια περίοδο στα Ανώγεια ήταν επίσης πρόσφυγας, η Κρυσταλλία Φεσσάρη. Τα επόμενα χρόνια η Αμφιθέα Ουγιάρογλου μετατέθηκε και υπηρέτησε διαδοχικά στο Ρουμελί και στα Αγγελιανά.

Η Αμφιθέα Ουγιάρογλου είχε εξ αρχής συνειδητοποιήσει ότι δεν μπορούσε να περιμένει βοήθεια από τους γονείς των μαθητών της, πέραν ίσως από τους υπαλλήλους. Υπο-ψιαζόταν επίσης ότι δεν μπορούσε να περιμένει βοήθεια από το καθημαγμένο ελληνικό κράτος. Κι όχι μόνο αυτό αλλά μια δεκαετία μάλιστα αργότερα στερήθηκε και αυ-τού του στοιχειώδους διδασκτρίου. Το 1930 που η σεβα-στή διδασκάλισσα είχε μετατεθεί εκεί, το σχολείο στεγα-ζόταν σε ιδιωτικές κατοικίες και στη συνέχεια σε αίθουσα των δημόσιων καταστημάτων (αστυνομικός σταθμός, τα-χυδρομείο, τηλεγραφείο κ.λπ.), τα οποία μόλις είχαν απο-περατωθεί. Από το 1929 είχε ξεκινήσει η ανέγερση διδα-κτηρίου, στην οποία πρωτοστάτησε, αν και γυναίκα και οπωσδήποτε ξένη στον τόπο. Το 1931 εισηγήθηκε τη με-ταφορά του σχολείου σ' αυτό, παρότι υπολείπονταν τα επι-χρίσματα και η επίστρωση των δαπέδων. Πρωτοστάτησε επίσης στην παραχώρηση «ανταλλάξιμου» από τα μουσουλμανικά οικοπέ-δα του χωριού, για τετραγωνισμό της παράγωνης αυλής και για τη δημιουργία σχολικού κήπου. Στο νέο σχολείο συνέχισε τη μόρφω-ση των μαθητών της με μοναδικό εξοπλισμό τέσσερα πολυθέσια θρανία.

Αργότερα, για μια τετραετία και πλέον η Αμφιθέα Ουγιάρογλου-Πολυχρονάκη αναγκάστηκε να με-τατρέψει σε χώρο διδασκαλίας τον ενοριακό ναό, αφού οι γερμανικές αρχές κατοχής επιτάξαν το διδασκτήριο και το μετέτρεψαν σε στρατώνια. Στην πραγματικότητα στερήθηκε και το ίδιο της το σπίτι, το οποίο επίσης επιτάχθηκε. Τότε ήταν που στάθηκε ακλόνητη δίπλα στα πεινασμένα μα-θητούδια της, «ψυχομάνα», όπως τη χαρακτήρι-σαν στον επικηδείο τους, όταν πάνδημα την απο-χαρήτσαν μισό αιώνα αργότερα. Φρόντισε την υγεία τους όσο κι εκείνη των παιδιών της, Πόπης και Μιχάλη, σε μια εποχή που η αδενοπάθεια κι η φυματίωση θέρριζαν τα ελληνόπουλα. Πρωτοστά-τησε στα μαθητικά συσσίτια και στους εμβολια-σμούς κι όταν χρειάστηκε πρωτοστάτησε ξανά στην ανέγερση διδασκτηρίου, διθέσιου αυτή το φορά, την τριετία 1957 – 1959.

Ήδη από το 1954 το σχολείο στο οποίο αφιέρωσε την επαγγελμα-τική της ζωή είχε προαχθεί σε διτάξιο, αφού ο αριθμός των λιγο-στών αρχικά μαθητών του είχε φτάσει αισίως τους 86. Κι αυτό χω-ρίς να επιβάλλει στους γονείς την ανελλιπή φροντίση των παιδιών τους, με απειλές κι αναφορές σε προϊστάμενες αρχές και αστυνο-μικά τμήματα, όπως άλλοι, αλλά με την πειθώ της και μόνο. Το ίδιο το σχολείο θεωρούνταν πρότυπο κι όχι μόνο στα τυπικά μαθη-ματα ενός ολιγοθέσιου σχολείου. Η Αμφιθέα Ουγιάρογλου, όντας καλλιφώνη η ίδια, δεν δίσταζε να διδάσκει μουσική και τραγου-δι και να οργανώνει θεατικές παραστάσεις, σε μια πε-ριοχή που δεν είχε την ευκαιρία να έρθει κοντά στο θέατρο αλλά και σε μουσική πέραν της κρητικής. Δεν δίσταζε επίσης να οργα-νώνει διδακτικούς περιπάτους και ημερήσιες εκδρομές, όχι μόνο για τους μαθητές αλλά και για τις οικογένειές τους και το σύνολο των ενδιαφερόμενων της τοπικής κοινωνίας. Οι εορτές των εξετά-σεων, οι γνωστές μας γυμναστικές επιδείξεις, άφηναν εποχή κάθε Ιούνιο στο Πέραμα και στα περίχωρά του.

Αυτή σε αδρές γραμμές ήταν η Αμφιθέα Ουγιάρογλου-Πολυχρονάκη, η οποία παράλληλα ήταν ένας κοινωνικός άνθρωπος, με ενδιαφέρον για τον άλλο και πολλά ενδιαφέ-ροντα για την ίδια. Όπως έγραψε ο μαθητής κι ο αργότερα δασκαλος Δημήτριος Τεκονάκης, όταν έφτασε στο Πέραμα «...ψιλοανασκουμπώθηκε σαν την καλή νοικοκυρά που πιάνει να ζυμώσει και άρχισε με σιδερένια θέληση το θεάρεστο έργο της... Το Πέραμα άρχισε να βγαίνει από τα σκοτάδια του αναλ-φαιτισμού... Ευτύχησε στην υπερεκατοναετή ζωή της να κα-μαρώσει πολλές εκατοντάδες μαθητές της καταξιωμένους επι-στήμονες, επιτυχημένους επιχειρηματίες και σωστούς οικογε-νειάρχες που πασχίζουν για το καλό του τόπου τους... Αξιώθη-κε να δει τον μικρό και ασήμαντο οικισμό, τον οποίο με αφοσί-ωση υπηρέτησε τέσσερις δεκαετίες, να γίνεται κοινότητα, πρω-τεύουσα επαρχίας, έδρα δήμου, πολιτεία ολόκληρη». Η μικρή αυτή πολιτεία την τίμησε όπως της άξιζε, μεταξύ άλλων δι-νοντας το όνομά της σ' έναν από τους δρόμους του.

Την Αμφιθέα Ουγιάρογλου θα τιμήσουμε σή-μερα Παρασκευή 9 Σεπτεμβρίου στο Σχολικό μουσείο, στα πλαίσια της εσπερίδας που διορ-γανώνουμε 7.00-9.00 μ.μ. με θέμα «**Η εκπαί-δευση στο Ρέθυμνο κατά και μετά την έλευ-ση των Μικρασιατών προσφύγων**». Εκτός από μένα, θα μιλήσουν ο Νίκος Δερεδάκης, ο Παναγιώτης Παρασκευάς κι ο Γιώργης Φρυγα-νάκης. Θα την τιμήσουμε, αναγνωρίζοντας όχι μόνο τα όσα έπραξε στον Μυλοποτάμο αλλά και αντικρίνοντας στο πρόσωπό της τις τρεις δεκάδες μικρασιάτες δασκάλους της πρώτης γενιάς που ξεπέρασαν γρήγορα, με τη βοή-θεια της μόρφωσης που διέθεταν, την γύμνια, την ορφάνια και τον πόνο τους. Τους φωτισμέ-νους εκείνους ανθρώπους που ρίχτηκαν στην αναγέννηση της καθημαγμένης νέας του πα-τρίδας, διδάσκοντας τα ελληνόπουλα, γηγενή και προσφυγόπουλα, αξίες και στάσεις ζωής.

Τελευταίο κουδούνι για τη Βάλια Παπαδάκη-Μακρή

Έφτασε η ώρα και για τη Βάλια Παπαδάκη-Μακρή ν' αφήσει τον πίνακα και την κιμωλία και ν' απολαύσει τη συνταξιοδοτική ζωή και τα εγγόνια της. Στάθηκε στιβαρά πάνω στην έδρα για περισσότερες από τέσσε-ρις δεκαετίες και κατάρτισε γερά γενιές ολοκληρωστών μαθητών. Στο Γυμνάσιο Φουρφουρά, Σπηλίου και στο Πολυκλαδικό και στη συνέχεια στο 1^ο Λύκειο διετέλεσε δυνατή φιλόλογος και πα-ράλληλα εξαιρετική παιδαγωγός. Τίμησε το όνομά της, όπως κι εκείνο τού επίσης κραταιού φιλο-λόγου συζύγου της Χρίστου Μακρή. Η ρεθεμνιώτικη κοινωνία την τιμά για τα γνωστικά εφόδια που πρόσφερε στη νέα γενιά της και για το ενδιαφέρον που έδειξε γι' αυτήν. Να είναι πάντα καλά!